

บทสรุปและ เสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่องพรานโนราครั้งนี้เพื่อจะสรุปลงไปได้ว่า ตัวพรานเป็นตัวประกอบหลักในการแสดงโนรา ซึ่งเป็นมหรสพประเภทละครรำที่ขึ้นชื่อใน 4 จังหวัดภาคใต้ คือ นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง และตรัง แต่ในบัจจุบันนี้บทบาทของตัวพรานได้มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยมีสาเหตุมาจากหลายกระแสทำให้รูปแบบเดิม อาทิ การสวมหน้ากากพราน การแต่งกาย การรำรำ อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญประจำตัวได้หมดไป ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงมาก ดังนั้นก่อนที่ตัวแสดงที่เรียกว่า "พราน" จะหมดไปจากการแสดงโนรา ผู้วิจัยจึงใคร่ที่จะศึกษาและอนุรักษ์ความมีคุณค่าต่าง ๆ ของพรานเอาไว้เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมแก่วงการแสดงสืบไป วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องนั้น ผู้วิจัยได้จัดแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงแรก เป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวกับพราน หนังสือที่กล่าวถึงได้แก่ สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 6 โดยภิญโญ จิตต์ธรรม ได้อธิบายเรื่อง "พราน : ตัวตลกโนรา" เล่มที่ 10 โดยผู้แต่งคนเดิม ได้้อธิบายเรื่อง "หัวพราน หรือหน้าพราน" ที่ระลึกงานเชิดชูเกียรติศิลปินภาคใต้ : ชูอุปถัมภ์ภักธราก มีบทความที่น่าสนใจหลายตอน เช่น "ขนบนิยมในการแสดงโนราในอดีต" โดยชวน เพชรแก้ว กล่าวเรื่องเกี่ยวกับตัวพราน "องค์ประกอบของโนรารุ่นเก่า" โดยวิมล คำศรี กล่าวเรื่องบทบาทของตัวพราน "บทร้อง และท่ารำของโนรา" โดยจิตรี ฉิมพงษ์ กล่าวเรื่องเกี่ยวกับท่ารำของพราน มโนหรานีบาต ฉบับวัดมณีมาวาส สงขลา โดยวิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา กล่าวเรื่องการแต่งกายของตัวพราน โนรา โดยอุดม หนูทอง เป็นเอกสารการวิจัยโนรา กล่าวเรื่องการจับบทออกพราน และจากเอกสารที่กล่าวแล้วทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า "ตัวพราน" เป็นตัวละครที่สำคัญมีหลายหน้าที่ในการแสดงแต่ละครั้ง เช่น เป็นตัวบอกเรื่อง เป็นตัวตลก และเป็นตัวประกอบบทบาทสมมติของการแสดงเป็นเรื่อง ตัวพรานในอดีตเชื่อกันว่ามี 3 คน คือ พรานบุญเป็นหัวหน้า พรานมือเหล็ก กับพรานมือไฟเป็นคู่หู นอกจากนี้ตัวพรานยังมีลักษณะเฉพาะตัวอีกมาก เช่น การแต่งกาย การรำรำ วิธีการจับบทพราน ตลอดจนองค์ประกอบอื่น ๆ ตัวพรานยังมีอุปกรณ์สำคัญที่ขาดมิได้นั้นคือ หน้าพราน โดยมี 2 แบบ คือ หน้าพรานผู้ชาย เป็นสีแดง กับหน้าพรานผู้หญิง เป็นสีขาว หรือสีเนื้อ

หน้าพรานถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ประจำคณะโนรา จะต้องมีของบูชาเป็นประจำ

ช่วงที่ 2 เป็นตำนานการเกิดของโนรา สรุปรูปจากการวินิจฉัยเรื่องโนราเชื่อว่า โนรามีที่มา 2 สาย

สายที่ 1 เชื่อว่าโนราเกิดขึ้นที่ภาคใต้ แล้วแพร่ขึ้นสู่ภาคกลาง เป็นต้นแบบของละครไทยถึงความเห็นของเยี่ยมยง สุรกีจบรรหาร ภูญโญ จิตต์ธรรม สุวิวงศ์ พงศ์ไพบุลย์ และศาสตราจารย์ คุณหญิง พันตรีหญิงพะยอม โปษะกฤษณะ

สายที่ 2 เชื่อว่าโนราเกิดขึ้นที่ภาคกลางโดยกลุ่มเพชรบุรี-ศรีอยุธยา แล้วจึงแพร่กระจายลงสู่ภาคใต้ ได้ยกเหตุผลมาประกอบ เช่น พิธีครอบเทริด ความเชื่อเกี่ยวกับเสากลางโรง เรื่องนายโรงยื่นเครื่อง และเรื่องเล็บปลอม นักวิชาการสายนี้คือ สุจิตต์ วงศ์เทศ

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้กล่าวเรื่องการแสดงโนราแบบดั้งเดิม สรุปรูปได้ว่าต้องประกอบด้วย

ขั้นตอนในการแสดง ได้แก่ การตั้งเครื่อง การโหมโรง การกาศครู การปล่อยตัวนางรำ การออกตัวนายโรง การออกพราน และการเล่นเป็นเรื่อง

องค์ประกอบหลักของการแสดง ได้แก่ การรำ การร้อง และการเล่นเป็นเรื่อง วงดนตรี ได้แก่ ทับ กลอง ปี่ โหม่ง ฉิ่ง และแตร หรือแกระ

เครื่องแต่งกาย แบ่งได้ 2 แบบ คือ แต่งแบบเครื่องใหญ่ ได้แก่ การแต่งแบบตัวนายโรง และนาง(รำ) กับแต่งแบบตัวประกอบ ได้แก่ การแต่งแบบตัวพรานทั้งผู้ชาย และผู้หญิง

อุปกรณ์เครื่องใช้ของโนรา ได้แก่ พระขรรค์ ไม้หวายเจียนพราย หมอน้ำมนต์ ตรี ธนู ขง และหอก ซึ่งแบ่งได้คเป็น 2 หมวด คือ หมวดอาวุธ และหมวดอุปกรณ์

โรงโนรา เป็นสถานที่สำหรับแสดง แบ่งได้ 2 แบบ คือ โรงรำทั่วไป กับโรงสำหรับจัดพิธีกรรมรำโรงครู ทั้ง 2 แบบ มีขนาดกว้าง 9 สอก ยาว 11 สอก หรือกว้างประมาณ 8 เมตร ยาว 7 เมตร

โอกาสที่แสดง โนราใช้แสดงได้ทั้งงานมงคล และงานอวมงคล นอกจากนี้ยังจำแนกตามโอกาสที่แสดงได้ 2 ลักษณะ คือ ใช้แสดงเพื่อความบันเทิงโดยทั่วไป และเพื่อประกอบพิธีกรรมรำโรงครู

คณะโนรา ผู้แสดงโนราจะเป็นผู้ชายทั้งหมดมีประมาณ 12-15 คน ประกอบด้วย ลูกคู่ หมอโรง(หมอไสยศาสตร์ ตาเสือ และผู้แสดง นอกจากนี้ถ้าแบ่งตามลักษณะ

การทำงานแบ่งได้ 2 ส่วน คือ ส่วนของคณะผู้แสดง กับส่วนของคณะผู้ติดตาม

พรานโนรา เป็นตัวละครที่สำคัญมากของโนราใช้ผู้ชายแสดงล้วน และต้อง
 ครอบหน้า หรือสวมหน้าพราน มีบทบาทมาก เช่น เป็นตัวบอกเรื่อง เป็นตัวตลก และเป็น
 ตัวแสดงในบทบาทสมมติในการแสดงเรื่อง ในบทบาทสุดท้ายนี้จะใช้พรานแสดง 2 ตัว คือ
 พรานผู้ชาย หรือทาส กับพรานผู้หญิง หรือทาสี จะออกแสดงพร้อมกับตัวพระเอกและนาง
 เอก ที่เรียกว่า "ตลกตามพระ" ในปัจจุบันนี้รูปแบบของพรานโนราได้เปลี่ยนแปลงไป มีรูป
 แบบของตลกโนรามาทนที่ เข้าใจว่าน่าจะเริ่มในสมัยจอมพลแปลก พิบูลย์สงคราม เพราะ
 มีภรรยาเขียนทางบ้านเมืองมาก ในช่วงนี้ได้เริ่มแต่งชุดสากลเป็นชุดสมัยนิยม ช่วงขณะนั้นได้
 มีคณะโนราเดิม อ่องเซ่ง จังหวัดตรัง โดยพรานแมง เป็นตัวชูโรง พรานแมงเริ่มไม่ใส่หน้า
 พราน แต่ลักษณะการแสดงยังยึดแบบเก่าอยู่ทั้งการรำรำ และการแต่งกาย จนประมาณ ปี
 พ.ศ. 2505 โนราได้เริ่มนำวงดนตรีลูกทุ่งมาเล่น ตลกคาเฟ่ก็เริ่มมีบทบาท พรานเริ่มทิ้งรูป
 แบบการแสดงอย่างเดิม คือเริ่มใส่ชุดสากล มีการแต่งหน้าให้ตลก บางครั้งก็สวมหมวก
 (ถักด้วยไหมพรม) ซึ่งรูปแบบเช่นนี้ผู้เชี่ยวชาญด้านโนราเรียกว่า "ตลกโนรา" ในปัจจุบันนี้

จากการวิจัยครั้งนี้ได้พบว่าการรำรำของตัวพรานนั้นมีท่ารำรำที่เป็นแบบแผนมี
 โครงสร้างที่ชัดเจน ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยได้ลงภาคสนามช่วงแรก ๆ มีท่านผู้รู้เรื่องโนราบอก
 ว่าท่ารำของพรานนั้นไม่มีแบบฉบับที่แน่นอน แต่เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเจาะลึกจริงจึงทำให้
 ทราบว่า ลักษณะการรำรำของพรานนั้น สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท ตามลักษณะการนำ
 ไปใช้ประกอบการแสดง คือ ท่าเฉพาะ และท่าประกอบการแสดง

ท่าเฉพาะ คือ ท่ารำที่รู้จักกันในกลุ่มของผู้แสดงพรานเท่านั้น ประกอบด้วย ท่า
 โผล่ ท่าท่องโรง ท่าย้ายพราน ท่าขาด 2 มือ ท่าไหวพราน ท่าถวายบังคม การ
 รำซัดมวง และการซันวีผี

สิ่งที่น่าสังเกตและมีความเด่นชัดมากคือลักษณะเด่นของตัวพรานกับตัวตลกหนังตะลุง
 นั้น จะมีความใกล้เคียงกันในหลายลักษณะสรุปคือ

1. ลักษณะการแต่งกายส่วนใหญ่ของตัวตลกหนังตะลุงจะ เหมือนกับการแต่งกาย
 ของตัวพราน
2. ลักษณะการทรงตัวของรูปตัวตลกหนังตะลุงจะมีความใกล้เคียงกับการทรง
 ตัวของพราน
3. ลักษณะการใช้แขนและมือ จากภาพที่ปรากฏส่วนใหญ่จะมีความเหมือนกันมาก

4. วิธีการได้มาซึ่งตัวหนังมักเลียนแบบคนจริง ดังนั้นทำให้คิดว่าตัวพรานก็น่าจะมีวิวัฒนาการไม่ต่างกัน

ท่าประกอบการแสดง คือทำที่ตัวพรานใช้ในบทบาทสมมติ เพื่อให้เข้ากับเหตุการณ์ และสถานที่ของบทละครที่กำลังกล่าวถึง โดยใช้อวัยวะร่างกาย และอุปกรณ์อื่นประกอบการสมมติท่าประกอบการแสดงนี้สามารถปฏิบัติ เป็นผู้หญิง เป็นสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีสิ่งเสริมเพื่อให้การแสดงประสบผลสำเร็จ คือ ประกอบด้วย คำพูดเจรจา การขับบทพราน ตัวพรานสามารถร้องได้ทุกอย่างเป็นกลอนโนรา แต่ที่นิยมนำมาขับบทมากที่สุด ได้แก่ บทกัณฑ์ (คำกลอนที่แต่งไว้ก่อน จะแต่งเป็นกลอนสี่ หก หรือแปดก็ได้) กับกลอนมุกโต (คำกลอนที่คิดขึ้นมาสด ๆ ทันที ทันใจ จะแต่งเป็นกลอนสี่ หก หรือแปดก็ได้)

นอกจากนี้ตัวพรานยังมีเทคนิควิธีการนำเสนอที่มีโครงสร้างชัดเจน หรือที่เรียกว่ากลวิธี ซึ่งได้ประมวลวิธีการของขั้นตอนการออกพราน เป็นการแสดงตัวครั้งแรกของตัวพรานก่อนจะมีการบอกเรื่อง ได้ข้อสรุปดังนี้

1. หลักของขั้นตอนการออกพราน ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญอย่างน้อย 8 ขั้นตอน (อาจเสริมได้ตามความสามารถของตนเอง) ประกอบด้วย การขับบทหลังม่าน การล่อ การท่องโรง การย้ายพราน การนัดพราน การเจรจาติดตลก การขับบทพราน การบอกเรื่องที่จะแสดง
2. ลักษณะการเคลื่อนไหว จะยึดหลักเดินวนทวนเข็มนาฬิกา คือจะเดินจากขวาไปซ้าย
3. ลักษณะของจังหวะดนตรี จะเริ่มที่จังหวะช้าแล้วจบลงด้วยจังหวะเร็วเสมอ
4. การนำเสนอรูปแบบความตลก ประกอบด้วย คำพูด กิริยาท่าทาง ปฏิภาณไหวพริบ และบทกลอน
5. การเรียกท่ารำ มักเรียกตามท่าทางที่ปฏิบัติ เช่น ย้ายพราน ล่อ ท่องโรง เป็นต้น

อุปกรณ์ชิ้นสำคัญของพรานนั้นคือ หน้าพราน ใช้สำหรับครอบหน้าของตัวพราน มี 2 แบบ คือหน้าพรานเมีย และหน้าพรานผู้ ที่มาของหน้าพรานนั้นหาข้อยุติที่แน่นอนไม่ได้ เข้าใจว่าคงเกิดขึ้นพร้อมกับการมีพรานแสดงโนรา วัตถุประสงค์ของการสร้างหน้าพรานนั้นเพื่อใช้ประกอบการแสดงของตัวพราน เพื่อเข้าร่วมพิธีกรรมของโนรา เพื่อเป็นสมบัติส่วนตัวของศิลปิน เพื่อเป็นหน้าแทนของเก่าที่ศักดิ์สิทธิ์ไม่สามารถนำมาแสดงได้ และเพื่อ

ไว้บูชาเป็นของศักดิ์สิทธิ์

ลักษณะทั่วไปของหน้าพราน ทำจากไม้ที่มีนามเป็นมงคล เช่น ไม้ยอ ไม้มะพูด โดยเชื่อว่าพูดแล้วทำให้คนยกยอ นำมาแกะเป็นรูปใบหน้า ทาสีแดง และมีผมต่อจากหน้าผากมักเป็นขนสัตว์ที่มีสีขาว เช่นขนชะนี ขนห่าน

ลักษณะทั่วไปของหน้าทาสี เป็นหน้าพรานผู้หญิง ทำจากไม้เช่นเดียวกับหน้าพรานผู้ชาย ทาสีขาว ผมที่ต่อจากหน้าผาก มักใช้ผมของคนจริง ๆ

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมหน้าพรานที่ใช้ประกอบการแสดง ใน 4 จังหวัดภาคใต้ และได้ประมวลลักษณะโดยทั่วไปไว้ดังนี้

1. ลักษณะของการใช้สี หน้าพรานผู้ชายจะเป็นสีแดงชาด และหน้าพรานผู้หญิงจะเป็นสีขาว หรือสีเนื้อ
2. ส่วนประกอบของใบหน้านั้นได้สร้างขึ้นเพื่อความตลก เช่น
 - 2.1 จมูก จะยื่นยาวออกมามากเป็นพิเศษโดยเฉพาะถ้ามองดูจากด้านข้าง
 - 2.2 แก้ม จะมีโหนกแก้มสูง และบ่งมองคล้ายกำลังอมยิ้ม
 - 2.3 คิ้ว ส่วนใหญ่ลักษณะของคิ้วที่ปรากฏบนหน้าพรานจะมีความโค้งมาก และส่วนของหัวคิ้วจะต่อกัน
 - 2.4 ตา จะมีเฉพาะตาขาว ส่วนตาดำนั้นจะใช้วิธีเจาะรูเพื่อให้คนที่ครอบหน้ามอเห็นได้ชัด
 - 2.5 หน้าผาก ในหน้าพรานผู้ชายนั้นมักแกะให้โค้งนูนเป็นเส้นเพื่อเลียนแบบผิวหนังเหี่ยวย่นของคนสูงอายุ ส่วนหน้าพรานผู้หญิงจะราบเรียบไม่มีส่วนโค้งใด ๆ
 - 2.6 ปาก มักทำฟันและมีการเลี่ยมทอง หรือทาสี แต่บางหน้าที่เก็บรวบรวมได้ฟันชำรุดหลุดหายไป
 - 2.7 ผม ในของตัวพรานผู้ชายนั้นจะใช้ขนสัตว์ที่มีสีขาว เช่น ขนค่าง ขนนก แต่ระยะต่อมาเมื่อเกิดชำรุดก็ได้นำไหมพรมมาเสริมแทน ส่วนใบหน้าของพรานผู้หญิงมักใช้อุปกรณ์สีดำ หรือนำผมของคนจริง ๆ มาทำ
3. ความแตกต่างของหน้าพราน ใบหน้าของพรานผู้ชายนั้นจะมีความคล้ายคลึงในส่วนของรูปทรงของใบหน้า คือ เป็นหน้าพรานครึ่งเดียวไม่มีคางล่าง แต่ใบหน้าของหน้าพรานผู้หญิงนั้นจะมองเห็นความแตกต่างในส่วนจากรูปทรงอย่างเด่นชัด เช่น บางหน้าไม่มีคางล่าง แต่บางหน้ามีคางล่างด้วย

จากการ เก็บข้อมูลภาคสนามทั้งหมด ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบรายละเอียดเพิ่มเติมเรื่อง ความคล้ายคลึงกันของหน้าพรานแต่ละจังหวัด สืบเนื่องจากสาเหตุ ดังนี้

1. หน้าพรานเป็นของศักดิ์สิทธิ์มักเก็บไว้บูชา เมื่อมีการโยกย้ายถิ่นฐานก็จะ นำหน้าพรานไปด้วย

2. ทายาทของโนราบางคนรำโนรามิได้ เมื่อโนราคณะอื่นมาขอไปแสดงก็จะ ใจให้เพราะตนเองมิได้ใช้งานแต่อย่างใด ทั้งนี้คณะโนราที่ขอไปแสดงนั้นอาจอยู่คนละจังหวัด กับตนเอง

3. มักทำเลียนแบบหน้าพรานเก่าซึ่งบางครั้งไม่ทราบประวัติที่มา จึงไม่มี เอกลักษณ์ประจำจังหวัดนั้น ๆ

เมื่อประมวลลักษณะต่าง ๆ ของหน้าพรานบวกกับสาเหตุที่ผู้วิจัยค้นได้ จึงน่าจะ ประมวล เป็นเหตุผลสรุปได้ว่า สาเหตุใดที่ทำให้หน้าพรานของแต่ละจังหวัดมักจะมี ความ คล้ายคลึงกันในส่วนองโครงสร้างของใบหน้าทุกหน้าที่ค้นได้ดังกล่าวข้างต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะ

1. ตัวพรานยังมีส่วนที่น่าสนใจ ในด้านอื่นอีกมากมายที่ควรจะศึกษา เช่น เรื่องความแตกต่างของหน้าพรานตามสายจังหวัด เรื่องความเชื่อต่าง ๆ ในการออกพรานแก่บน เพราะผู้ศึกษาได้เดินทางไปเห็นพิธีกรรมในงาน ตายายย่าน ของจังหวัดสงขลา ซึ่งจะจัดให้มีขึ้นในเดือนหกของทุกปีเป็น ประเพณีที่น่าสนใจและควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง
2. หน่วยงาน หรือสถาบันที่มีส่วนในการอนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมน่าจะมีส่วน ในการเกื้อกูลเพื่อให้เกิดศิลปินพรานรุ่นใหม่ขึ้นมา เพราะจากการออก สัมภาษณ์ตัวพรานทำให้เป็นที่น่าวิตกว่าในชั้นหลังเมื่อศิลปินพรานยุคเก่าหมด ไปความเป็นพรานแบบเดิม ๆ ก็คงจะต้องหมดไปด้วย ในข้อนี้น่าจะมี การประกวดการออกพรานแบบเก่า ๆ เพื่อให้ศิลปินพรานต้นตัว จะได้ พัฒนารูปแบบการแสดงของตนเองยิ่ง ๆ ขึ้นไป
3. หลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย น่าที่จะมีแขนงวิชา นาฏศิลป์พื้นบ้านรวมอยู่ด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ศิลปินพื้นบ้านได้รับความ สนใจจากส่วนกลางและ เป็นแรงส่งเสริมอีกทางหนึ่งของศิลปินพื้นบ้าน ให้ เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป
4. ควรจะมีการสัมมนาพรานโนราโดยจัดที่ส่วนกลางแล้วเชิญตัวพรานที่ยังมีชีวิต อยู่ มารวบรวมองค์ความรู้ที่มีจัดทำขึ้นเป็นเอกสารเพื่อความสะดวกในการ ศึกษาและค้นคว้าของบุคคลผู้สนใจ ทั้งยังเป็นการพัฒนาเนื้อหาของเอกสารที่ มีเพียงน้อยนิดของพราน ให้สมบูรณ์เหมาะแก่การศึกษาต่อไป